הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר קניין

שורשי הים על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-עבדים/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
הלכה יד 4
פרק ד 6
הלכה ז 6
פרק ח 6
הלכה ד 6

פרק ג

הלכה יד

וכמה נותן לו אין פחות משוה שלשים סלע בין ממין אחד בין ממינים הרבה כו'. הנה דין זה פליגי ר"מ ור"י ור"ש ופסק רבינו כר"י ובגמ' שם די"ז ע"א פריך שם לר"ש דס"ל דהנקה הוא חמשים כחמשים שבערכין מ"ט דר"ש גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן ן' אף כאן חמשים ואימא פחו' שבערכין אשר ברכך ה' אלהיך כתיב ע"כ וכתוב בחידושי תוס' רי"ד וז"ל גמר נתינה נתינה מערכין בכל ערכי אדם אין כתיב כאן נתינה אבל במקדיש שדה אחוזה כתיב ונתן את הערכך ביום ההוא קדש לה' והוא חומר שעורין בן' שקל הכסף ואימא בפחות שבערכין פי' דקרא קאי אבל מקדיש בין בתחילת היובל דיהיב ן' סלע ופונדיון לשנה וקרא קאי אפי' הקדישה שנה אחת סמוך ליובל דהוי סלע ופונדיון ותו לא עכ"ל:

והנה זה שכתב וקרא קאי אפי' הקדישה שנה אחת סמוך ליובל דהוי סלע ופונדיון ותו לא הם דברים תמוהים דכל שהקדישה שנה אחת קודם ליובל א"י לפדותה בסלע ופונדיון אלא צריך הפודה ליתן ן' שקל לפדותה וכמ"ש רבינו בפ"ד מה' ערכין ה"ז וז"ל נשאר ביני ובין היובל שנה א"י ליתן סלע ופונדיון לפדותה שנאמר וחשב לו הכהן ע"פ שנים הנותרים אינו נפדית בגרעון כסף אלא קודם ליובל בשתי שנים או יותר ע"כ:

וכתב מרן הכ"מ דהכי איתא ברפ"ו דערכין אין מקדישין לפני היובל פחות מב' שנים כו' ובגמ' ורמינהי מקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות מב' שנים וכיון דאין מקדישין בגירוע פחות משתי שנים יהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש פחות מב' שנים ופרש"י דעצה טובה קמ"ל מתני' דיהא אדם חס על נכסיו ולא יפדה פחות מב' שנים שלא יפסיד מ"ח סלעי' י"ש וכ"כ עוד רבינו שם בהל' ט' לפיכך אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני היובל פחות מב' שנים ואם הקדישה ה"ז מקודשת ואינה נפדית בגירעון כסף אלא אם ירצה הפודה ליתן ן' שקל לכל חומר פודה אותה כו' יע"ש והיותר תימא הוא על הרב מ"ל כאן בפרקי' ד"ה וכמה נותן לו אין פחות מל' סלע כו' הביא דברי תוס' רי"ד ז"ל הללו ותמה על מ"ש דג"ש זו דנתינה נתינה מערכין הוא מערכי שדות דבמקדיש שדה אחוזה כתי' ונתן את הערכך כו' וכתב הוא ותימא דקרא דונתן את הערכך כתיב במקדיש שדה מקנה ומקדיש שדה מקנה אין דמיה קצובים אלא הכל לפי מה שהוא שוה וכמ"ש רבינו ספ"ד מה' ערכין וכ"כ בס"פ אין מקדישין דכ"ו ואפשר דס"ל לתוס' רי"ד דפסוק זה דונתן את הערכך קאי לכל הערכין הכתובים בפרשה אלא שע"כ הג"ש היא מערכך שדה אחוזה כיון שדמיה

קצובים עכ"ל ועדיפא מינה הי"ל לתמוה ע"ד תוס' רי"ד שדבריו הם הפך ההיא דר"פ אין מקדישין דכל שהקדישה שנה אחת סמוך אינה נפדית בסלע ופונדיון אלא בן' שקלים וצ"ע כן הקשה אלי ידיד נפשי גם בן ואח הוא לי קדוש יאמר לו הח"הש דוד אמאדו נר"ו: **ולעד"ן** ליישב דברי תוס' רי"ד ז"ל לפי חומר הנושא בהקדים ליישב קושיית הרב מ"ל ע"ד תוס' רי"ד דהיינו דמשמע ליה דמ"ש בגמ' דר"ש יליף נתינה נתינה מערכין כיון דקרא דונתן את הערכך במקדיש שדה מקנה כתיב עכ"ל דר"ש ס"ל כר' אליעזר דשדה מקנה נמי דינו כשדה אחוזה שדמיו קצובים זרע חומר בן' שקל כסף כמו ששנינו בפ"ג דערכין די"ד ע"א ר"א אומר אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה כו' ואמרי' עלה בגמ' דר"א יליף שדה מקנה משדה אחוזה מג"ש דנאמר כאן וחשב ונאמר להלן וחשב מה להלן דבר קצוב אף כאן דבר קצוב ומשמע ליה לתוס' רי"ד דלר"א בשדה מקנה דכתיב וחשב לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היובל ונתן את הערכך קדש לה' אף בשנה אחת הסמוך ליובל יכול לפדותו בסלע ופונדיון דדוקא גבי שדה אחוזה דכתיב קרא על פי שנים הנותרים עד שנת היובל ונגרע מערכך משום הכי אינו יכול לפדותו בגירעון בפחות משתי שנים דעל פי השנים כתיב אבל בשדה מקנה דלא כתיב על פי השנים אף בשנה אחת סמוך ליובל יכול לפדותו וליכא למימר דנילף בג"ש דוחשב וחשב מה שדה אחוזה אינו נפדה בגירעון בפחות מב' שנים אף שדה מקנה כן כי היכי דיליף מהך ג"ש לענין דבר קצוב דהא ליתא דא"כ לימא קרא וחשב לו הכהן מכסף הערכך ונתן כו' עד שנת היובל למה לי ש"מ דקרא הכי קאמר וחשב לו הכהן ערך שנה שנה דומיא דשדה אחוזה שהוא סלע ופונדיון וזה החשבון יהיה אף שנת היובל לא בעינן שנים לגרעון כי אף בשנה אחת סמוך ליובל יחשוב ערך שנה ונתן את הערך לה' ודוק :

ודע שרש"י בפי' התור' כתוב וז"ל ונגרע מערכך מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון וכתב הרא"ם וז"ל ואי הכי למה לי קרא דונגרע מערכך והלא ממ"ש וחשב לו הכהן את הכסף ע"פ השנים הנותרות עד שנת היובל למדנו שמנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון הוא נגרע מערכך הן' שקל כסף של המ"ט שנים ותירץ וי"ל דהאי ונגרע מערכך אינו אלא דמתחייב ממאמר וחשב לו הכהן כאלו אמר וחשב לו הכהן כו' שבזה יהיה מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון נגרע מערך הן' שקלים עכ"ל: ואין צורך לזה לע"ד דלהכי כתיב ונגרע מערכך ללמד דדוקא כשנשארו שתי שנים עד שנת היובל אז הוא דנגרע מערך הן' שנה אבל אי לא הוה כתיב ונגרע מערכך הו"א דאפי' בשנה אחת סמוך ליובל יוצא בגרעון כסף דהו"א דקרא ה"ק וחשב לו הכהן ע"פ השנים הנותרות ואפי' בשנה אחת עם שנת היובל יחשב לו אבל השתא דכתיב ונגרע מערכך

מותר עכ"ל דוקא ע"פ שנים הנותרות שהם שנים אז ונגרע מערכך לאפוקי שנה אחת אין כאן גרעון כסף אלא משלם כל הערך של הן' ודוק:

פרק ד

הלכה ז

כיצד מצות יעוד אומר לה הרי את כו'. עיין במ"ש הרא"ם בפ' משפטים ע"פ ואם לבנו יעדנה. ומה שיש לעמוד בדברי הרא"ם הללו ובמה שנשאתי ונתתי עם עמיתי בתורה כמוה"ר אליקים גאטינייו עיין בספרי הקטן ח"ב בפ"ג מה' אישות הי"א יעש"ב.

פרק ח

הלכה ד

מכרו לגוי לזמן או חוץ ממלאכתו או חוץ משבתות וי"ט ה"ז ספק אם נשתחרר לפיכך אם תפס העבד כדי דמיו לרבו כדי שיצא בהם לחירות מיד הגוי אין מוציאין מידו. ע"כ. והראב"ד השיג עליו וז"ל א"א אין בקנסות תפיסה מועלת אלא במי שחסרו ממון עכ"ל. ומרן ז"ל בכ"מ כתב שאין לדברי הראב"ד הכרח דרבינו ס"ל דאף בקנסות מועלת בו תפיסה ואפי' לפי דבריו מה שהפקיעו מן המצות אין לך חסרון גדול מזה ועוד שירדנו הגוי בפרך ואין לך חסרון גדול מזה עכ"ל:

ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דכונת הראב"ד ז"ל מבוארת דדוקא היכא דמספ"ל להש"ס במידי דממונא אם הדין עם התובע או עם הנתבע אזי מהני תפיסה לאחד מהם ואמרי' אוקי ממונא אחזקתי' כיון דאפשר דהדין עמו וממונ' דידיה תפס אבל במידי דקנסא דמספ"ל אי מחייב זה בקנס או לא ואין אדם זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין דאלו מודה בקנס מפטר א"כ היכי מהנייא ליה תפיסה מאחר דליכא השתא העמדה בדין ואין כאן חוב ממון ואי מודה מפטר וא"כ מה הועיל מרן במ"ש דהכא כיון דהפקיעו מן המצות או שירדנו הגוי בפרך הו"ל כחסרון ממון ס"ס אין כאן חיוב לרבו אלא מתורת קנס ואין אדם זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין כאלו מודה רבו בקנס זה מפטר וא"כ מה יושיענו מה שחסרו ממון הא אין כאן תפיסת ממון כל עוד שלא עמדו בדין וכ"כ ה"ה ז"ל בהדיא בפ"ב מה' גניבה די"ב עמ"ש רבינו שם בענין קנסא דד"וה שאם גנב את הבהמה וקטע ממנה אבר ואח"כ מכרה או שמכרו חוץ ממלאכתה או שמכרה חוץ מל' יום דכל הני הוי בעיות בגמ' אי מחייב בקנסא דד"וה כיון דליכא מכירה גמורה ולא אפשיטו ופסק רבינו דאם תפס הניזק אין מוציאין מידו. והשיג עליו הראב"ד ז"ל

ואמר לא מחוורא לי האי מילתא דתפיסה מהנייא בהא כיון דיתר ממה שהזיק אין כח לחייבו אלא בב"ד ובדין פסוק בלי ספק וזה כיון שהספק הוא אצלה איך יגמרו את דינו עכ"ל וכתב ה"ה וביאור דברי הראב"ד הוא שהקנס אין אדם זוכה בו עד שעת העמדת בדין יע"ש. והיותר מתמיה אצלי הוא מה שראיתי להר' הגדול מוהרימ"ט בתשו' חי"ד סי' מ' שהביא דברי רבינו והשגת הראב"ד הללו דפ"ח מה' עבדים וישב דברי רבינו ז"ל וז"ל ואיכא למימר דלענין דאסור למוכרו לא איבעייא לן בגמ' דפשיטא דאסור אפי' לפי' דבההיא שעתא מפקיעו מן המצות וכן חוץ ממלאכתו וחוץ משבתות וי"ט משום דמפקיעו ממצות אחרות ולא מיבעייא לן אלא שמא לא קנסו חכמים שיוציא עד עשרה בדמיו ויצא לחירות אלא כשמכרו ממכר עולם דמפקיעו לגמרי אבל מכרו לל' יום וחוץ ממלאכתו ושבתות נהי דאיסורא עבד מי קנסי' ליה או לאו ולהכי נקט מכרו לל' יום ולא נקט מהו למוכרו לשלשים יום וכיון דלא אפשיטא נהי דעד עשרה בדמיו לא קנסי' ליה אפי' אם תפס אבל כדי דמיו שנטל כיון דלכ"ע איכא איסורא באותה מכירה הנהו דמים באיסו' אתא לידיה ולא חשיב מוחזק בהם ואם תפס ל"מ מיניה לפיכ' כתב דאם תפס העבד כדי דמיו משמ' כדי דמים שקבל ותו לא ומ"ש כדי שיצא בהם לחירות לאפוקי שלא יתפסם לעצמו א"ן שאם יכול לצאת בפחות מזה יחזיר לו את השאר ולא הזכי' הרב ענין יציאתו לחרות מרבו א' דודאי יצא לחירות ואינו יכול לשעבדו לפי שהעבד מוחזק בגופו עכ"ל. והנה מלבד שלפי דבריו ק' דהו"ל לרבינו לאשמועינן דאפי' לא תפס העבד משל רבו איהו בדידיה מיחייב לפדותו עד כדי דמיו מיהא כיון דהנהו זוזי באיסור' אתו לידיה ועד כ"ד מיהא כייפינן ליה. עוד זאת תמהני טובא דנראה דאשתמיט מיניה דמר דברי רבינו בפ"ב מה' גניבה די"ב דהרי בהנהו בעיי דמספ"ל להש"ס אי קנסי' ליה קנסא דדו"ה סלקא בתיקו ואפי"ה כתב רבינו דאם תפס הניזק מהניא ליה תפיסתו אע"ג דהתם לא תפס עד כדי דמיו לחוד אלא כוליה קנסא דדו"ה ואפ"ה כתב דמהנייא ליה תפיסתו ומה שדחקו להרב השגת הראב"ד הרי ה"ה שם בפ"ב דה' גניבה תריץ יתיב דעת רבינו דאע"ג דהעמדת בדין בעינן משום דאי מודה מפטר מכיון שכפר ובאו עדים והעידו בו סגי בהכי וב"ד גופייהו אמרי לא ידענא אי חייב או פטור אנן לא מגבינן ליה מספיקא ואי תפס לא מפקינן מניה כנ"ל דעת רבינו עכ"ל וא"כ עכ"ל דמ"ש כאן רבינו דאם תפס עד כדי דמיו כדי לצאת בהם לחירות הכונה עד שיעור שמתרצה בו רבו הגוי כדי להוציאו לחירות ואפי' עד עשרה בדמיו וצ"ע:

והנה הטור בסי' ש"ן ס"ט בהנהו בעיי דפרק מרובה גבי קנסא דד"וה דמכרה חוץ מל' יום או חוץ ממלאכתו כתב דהנהו בעיי הוו בעיי דלא אפשיטו בגמ' ושרבינו כתב שאם

תפס לא מפקינן מיניה ושאביו הרא"ש נחלק עליו וכתב דאפי' אם תפס מפקינן מיניה וכתב מרן ב"י דאפשר שטעמו כמ"ש רבינו דבקנס כיון שאין אדם זוכה בו עד שעת העמדת בדין לא מהני ביה תפיסה עכ"ל והלח"מ שם בפ"ב מה' גניבה ובס' דורש משפט בשם מוהרב"א ז"ל כתבו דאין צורך לזה אלא הרא"ש והטור אזלי לטעמייהו דס"ל דכל ספיקא דדינא דלא אפשיטא בגמ' אפי' בממונא אם תפס מפקינן מיניה כמ"ש הטור בשמו בס"סי שפ"ח וכ"כ הרא"ש בפ"ק דמציעא גבי ספק בכור ותקפו כהן יע"ש ובכן אני תמיה דגבי הנהו בעיי דבעו בגמ' בפ' השולח גבי עבד שמכרו רבו לגויים לזמן או חוץ ממלאכתו או חוץ משבתות וי"ט כתב שם הרא"ש בפ' השולח והטור בי"ד סי' רס"ז סנ"ב דכיון דקנס זה הוא מדרבנן אזלינן לקולא ולא יצא לחירות ודלא כמ"ש הר"ם ב"ם דאם תפס אין מוציאין מידו יע"ש והשתא לפי מ"ש הטור בסי' ש"ן גבי קנסא דד"וה דהוי דאורייתא אפי' אם תפס מפקינן מיניה ומהני טעמי שכתב מרן ב"י והלח"מ מה צורך עוד להרא"ש והטור ז"ל למתלי טעמא משום דהוי קנסא דרבנן הא לפום שיטתייהו אפי' דהוי קנסא דאורייתא אם תפס מפקינן מיניה ואפשר דהכא משום דהוי מידי דאיסו' שמפקיע את העבד מן המצות הול"ל דמספקא קנסי' ליה לרבו להוציאו מיד הגוי ולא דמי לספיקא דד"וה דלא עביד השתא איסורא לזה קאמר כיון דאיסור זה אינו אלא מדרבנן לא קנסי' ליה מספקא ואפי' אם תפס מפקינן מיניה ועיין למוהר"י הלוי בתשו' סי' ג"ן דק"ח ע"א ודוק:

נמצינו למדין לענין הלכה דהמוכר עבדו לנכרי כופין את רבו לפדותו עד עשרה בדמיו ובמוכרו לח"ל כופין את רבו ב' לכתוב גט שחרור משום דאיסורא איתיה גביה ואפי' יצא העבד לח"ל מדעתו אחר רבו אם דעתו של רבו לחזור לא"י כשיצא ומכרו שם כופין את רבו לפדותו דהו"ל כמוכרו מא"י לח"ל ולא איבד זכותו ואם מכרו לנכרי חוץ משבתות וי"ט בזה נסתפקו בגמ' אי כופין את רבו לפדותו עד עשרה בדמיו ולדעת רבינו אי תפס לא מפקינן מיניה ולדעת הראב"ד אפי' תפס מפקינן מיניה כיון דאין כאן חסרון ממון ולפי מ"ש מרן בכ"מ כיון דירדנו בפרך הו"ל כחסרו ממון ואף למ"ש הראב"ד דסברא נותנת דכל כה"ג אי תפס לא מפקינן מיניה כדעת רבינו: